

Список использованных источников

1. Гражданское право: учебник: в 4 т. / отв. ред. проф. Е.А. Суханов. – М.: Волтерс Клувер, 2004. – Т. 1: Общая часть.
2. Гражданское право: учебник / под ред. А.П. Сергеева, Ю.К. Толстого. – М.: «ПБОЮЛ Л.В. Рожников», 2001. – Т. 1.
3. Витушко, В.А. Основы теории юридических понятий / В.А. Витушко. – Минск: МИТСО, 2014.
4. Витушко, В.А. Курс гражданского права. Т.1 / В.А. Витушко. – Минск: БГЭУ, 2001.
5. Витушко, В.А. Курс гражданского права. Т.2 / В.А. Витушко. – Минск: БГЭУ, 2002.

*Л.Л. Голубева, канд. юрид. наук, доцент,
БДУ (г. Минск)*

СПАДЧЫННАЕ ПРАВА – ІНСТЫТУТ ГРАМАДЗЯНСКАГА ПРАВА БЕЛАРУСІ XV–XVI СТ.

На першым этапе існавання Вялікага Княства Літоўскага (далей – ВКЛ) дзейнічала звычайнае права старажытных беларускіх дзяржаў-княстваў (Полацкага, Навагрудскага, Берасцейскага, Турава-Пінскага і інш.), якое мела пэўныя адрозненні. Паступова ў дзяржаве складваюцца аднолькавыя праваадносіны на ўсёй яе тэрыторыі. Гэтаму працэсу судзейнічае развіццё пісанага права. Для развіцця права ВКЛ у цэлым характэрны два перыяды: прывілейны і статутowy. У прывілейны перыяд, у перыяд выдання агульназемскіх, абласных, валасных і гарадскіх грамадзянскіх заканадаўчых і складваецца адзін з важнейшых інстытутаў грамадзянскага права – інстытут наследвання маёмасці, які непасрэдна звязаны з фарміраваннем саслоўнага дзялення грамадства, з замацаваннем права неабмежаванай шляхецкай уласнасці. У прывілейны перыяд назіраецца тэндэнцыя актыўнай барацьбы шляхты за права свабоднага распараджэння сваёй маёмасцю [1, с. 6–23].

Развіццё спадчынных праваадносін актывізуецца ў першай палове XVI ст. Статуты 1529 і 1566 г. сведчаць аб тым, што нормы права, звязаныя з наследваннем маёмасці паступова вылучаюцца ў асобны інстытут феадальнага права. Статут 1529 г. больш за ўсё надае ўвагі рэгламентацыі пытанняў наследвання маёмасці па закону, засноўваючыся на звычайным праве старажытных беларускіх дзяржаў-княстваў. Па-новаму разглядаецца праблема складання завяшчанняў на рухомую маёмасць па Статуту 1529 г. (Р. V, арт. 15). У першай частцы артыкула гаворыцца аб тым, што складзенае завяшчанне можа быць адменена самім завяшчацелям. Сапраўдным лічыцца апошні завяшчальны запіс. У другой частцы арт. 15 размова ідзе аб тым, што складзенае завяшчанне не можа адмяняцца: «такая запись должна иметь силу вечно». Такая супярэчнасць першай часткі арт. 15 з другой часткай выклікана тым, што ў першай частцы ўтрымліваецца новае палажэнне, заснаванае на рымскім праве свабоднага распараджэння сваім завяшчаннем, а ў другой частцы захавалася палажэнне, заснаванае на старажытным звычайным праве (калі выдадзенае завяшчанне замацоўвалася князем і сам завяшчацель змяніць гэта завяшчанне не меў

права). Такім чынам, нормы, узятыя з рымскага права, уяўлялі больш поўную свабоду распараджэння сваёй маёмасцю, што адпавядала развіваючымся эканамічным адносінам таго часу [1, с. 32].

Статут 1566 г. дапаўняе спадчынныя праваадносіны, што звязана галоўным чынам з пашырэннем правоў феадалаў распараджацца нерухомай маёмасцю, удакладняе і пашырае палажэнні, рэгулюючыя наследаванне маёмасці па мацярынскай («па кудзелі») і бацькоўскай («па мячу») лініях. Заканадаўча замацаваны ў Статуце 1566 г. дазвол шляхце распараджацца ўсёй маёмасцю (а не 1/3 часткай як па Статуту 1529 г.) садзейнічаў перарастанню феадальных праваадносін у буржуазныя. Гэта прагледжваецца і на прыкладзе наследавання маёмасці. Статут ужо прысвячае цэлы асобны раздзел пытанням наследавання маёмасці па завяшчанню (р. VIII «О тестаментях»). Акрамя таго Статут утрымлівае дадатак прыкладаў складання спадчынных запісаў. Статут 1588 г. больш падрабязна рэгламентуе пытанні наследавання маёмасці па закону і па завяшчанню, адрознівае асаблівы парадак наследавання маёмасці па мацярынскай («па кудзелі») лініі, замацоўвае выпадкі пазбаўлення права на спадчыну, клапоціцца аб правах жанчын і іх матэрыяльным забеспячэнні [1].

Цікавасць уяўляюць такія інстытуты спадчыннага права, як «прыданае» «вено». Прыданае ў ВКЛ уносілася жонкай не мужу, а цэлай сям'і, як дапамога на яе ўтрыманне. Прыданае выконвала ролю гарантыі мужа ад безпадстаўнага спынення шлюбу з боку жонкі. Прыданае паступала ў агульную ўласнасць сям'і, таму ўзнікала неабходнасць у забеспячэнні звароту яго жонцы ў выпадку, калі шлюб спыняўся. Лічылася, што прыданае ацэньвалася і прадавалася мужу за пэўную суму грошай, якую ён павінен быў аддаць пасля спынення шлюбу. Аднак абавязак мужа вярнуць прыданае яшчэ не забяспечваў захаванне яго на працягу шлюбу. Гарантыямі захавання прыданага з'яўляліся абмежаванне правоў мужа на карыстанне ім (без згоды жонкі ён не мог прадаць, падараваць або закласці прыданае, з прыданага не спаганяліся страты, дапушчаныя па віне мужа) і абавязковасць запісу вено мужам у адказ на ўнясенне жонкай у сям'ю прыданага. Вено – гэта матэрыяльнае забеспячэнне прыданага жонкі маёмасцю мужа [2, с. 24–27]. На нашу думку, менавіта прыданае і вено з'яўляюцца правобразамі Шлюбнага дагавору, замацаванага дзеючым заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.

У другой палове XVI ст. навуковы сістэмны падыход да фарміравання агульнадзяржаўнага права прыводзіць да больш актыўнага развіцця спадчынных праваадносін. Заканадаўца, улічваючы ўласныя прававы вопыт, судова-адміністрацыйную практыку і агульнаеўрапейскі вопыт, імкнецца ахапіць рэгламентацыяй усе грамадскія адносіны, звязаныя з маёмасцю і парадкам яе наследавання, абагульніць іх і прывясці ў пэўную сістэму. У гэты перыяд фарміруецца галіновае дзяленне права, складаюцца падгаліны і інстытуты. Дзякуючы дасягненням еўрапейскай прававой навуцы і айчынай прававой думкі спадчыннае права набывае больш глыбокую тэарэтычную распрацаванасць – гэта значыць набывае такія характэрныя рысы як развітасць і прагрэсіўнасць.

Спіс выкарыстаных крыніц

1. Голубева, Л.Л. Наследственное право феодальной Беларуси (по законодательству Великого княжества Литовского) / Л.Л. Голубева. – Минск: ФУСТ БГУ, 2002. – 89 с.

2. Голубева Л.Л. Институт вено в Великом княжестве Литовском / Л.Л. Голубева // Проблемы юридической науки и правоприменения: материалы Междунар. науч. конф. студентов и аспирантов, Минск, 29–30 окт. 1999 г. / Министерство образования Республики Беларусь, Белорус. гос. ун-т. – Минск, 1999. – С. 24–27.

Н.А. Долгова, канд. юрид. наук,

НОУ ВПО «Волгоградский институт бизнеса» (г. Волгоград, Российская Федерация)

ПРАВОВОЙ СТАТУС ИНДИВИДУАЛЬНОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЯ В РОССИИ И РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ: СРАВНИТЕЛЬНО-ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ

В рамках определения правового статуса индивидуального предпринимателя как субъекта хозяйственной деятельности интересным к изучению и применению в совершенствовании законодательства России, на мой взгляд, является опыт Республики Беларусь.

Источниками правового регулирования отношений в сфере определения прав и обязанностей предпринимателей Республики Беларусь выступают Гражданский, Налоговый, Инвестиционный Кодексы данного государства, а также иные нормативно-правовые акты и, прежде всего, Указы Президента Республики Беларусь.

Изучение норм белорусского законодательства позволило выявить такие особенности в правовом положении индивидуального предпринимателя в Республике Беларусь в сравнении с правовым положением российского индивидуального предпринимателя:

Во-первых, в отличие от российского предпринимателя, белорусский предприниматель **не вправе привлекать более 3 физических лиц** к трудовой деятельности в рамках наемного труда и (или) по гражданско-правовым договорам, в том числе заключаемым с юридическими лицами.

Во-вторых, ранее (до 16 мая 2014 года) белорусское законодательство предъявляло требования и к статусу таких наемных работников – **обязательно наличие подтвержденных родственных связей между индивидуальным предпринимателем и наемным работником**. Так, работать на белорусского предпринимателя могли только члены его семьи и близкие родственники (супруг (супруга), родители, дети, усыновители, усыновленные (удочеренные), родные братья и сестры, дед, бабушка, внуки). Данный перечень родственников в законодательстве Республики Беларусь являлся исчерпывающим и расширенному толкованию не подлежал. С 16 мая 2014 г. Президент Республики Беларусь своим указом отменил родственный ценз в отношении правового статуса наемных работников индивидуального предпринимателя [1]. Также были сняты ограничения по количеству торговых, обслуживающих